

Список використаних джерел

1. Гончаренко О. А. Статус біженця в міжнародному праві : автореф. дис. канд. юрид. наук. : 12.00.11 / О. А. Гончаренко; Над. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. - Х., 2005. - 19 с.
2. Гончаренко Е. А. Правовое регулирование вопросов, возникающих при определении статуса беженца / Е. А. Гончаренко // Проблемы законности : Респ міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В. Я. Тадй. - Х. : Над. юрид. акад. України, 2002. - Вип. 56. - С. 203-207.

Куляша М.В., студентка 2 курсу факультету соціології і права Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”

Науковий керівник: Іщенко В.В., викладач кафедри публічного права Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”

Міжнародна система захисту прав людини: кризь призму України

Термін «міжнародна система захисту прав людини» в останні десятиліття досить часто використовується в міжнародній і національних правових системах, в міжнародних відносинах і міжнародній політиці. Однак повного визначення змісту поняття, що передається цим терміном, включаючи його правові та політичні аспекти, дано не було. До недавнього часу для позначення аналізованого терміну використовувалися інші поняття - «міжнародне співробітництво держав у сфері прав людини», «міжнародне регулювання прав людини»[1], «міжнародно-правові засоби, призначені для забезпечення і захисту основних прав людини»[2], «система ООН у сфері прав людини» тощо.

Поширенням є розуміння міжнародного захисту прав людини як міжнародного співробітництва держав, зусиль і заходів ООН по сприянню загальній повазі й дотриманню прав людини і основних свобод для всіх, незалежно від раси, статі, мови і релігії[3, 19].

Діяльність з міжнародного захисту прав людини, на думку А.Мовчана, полягає у створенні загальних рекомендацій щодо того, які саме права людини і основні свободи підлягають універсальному дотриманню і повазі; в розробленні міжнародних угод у цій сфері; у створенні спеціального механізму з виконання державами своїх міжнародних зобов'язань щодо прав людини. БПетранов, натомість, розглядає міжнародний захист прав людини як один із видів діяльності щодо прав людини в міжнародних відносинах поряд з такими видами діяльності, як сприяння реалізації міжнародних угод у сфері прав людини та міжнародний контроль за дотриманням цих угод [4, 112].

Міжнародно-правова система захисту прав людини не є статичною, а перебуває в постійному розвитку, про що свідчить створення нових інституцій у цій системі. Зокрема, в системі ООН згідно з рішенням Всесвітньої конференції з прав людини 1993 р. для зміцнення механізму ООН у галузі прав людини було створено посаду Верховного Комісара ООН з прав людини, який розпочав свою роботу в 1994 р.

Крім зазначених складових, міжнародна система захисту прав людини включає й міжнародні політичні норми щодо прав людини, тобто норми тієї галузі політики і

досліджень, яка концентрується на правах людини в міжнародних відносинах та способах, якими держави й інші суб'єкти міжнародних відносин визначають права людини.

Отже, на нашу думку, міжнародна система захисту прав людини — це система, утворена, з одного боку, всесвітніми (універсальними) та регіональними договорами (деклараціями, конвенціями, пактами тощо) в рамках міжнародного права з прав людини, міжнародного гуманітарного і міжнародного кримінального права та відповідними контрольними і правозахисними органами, а з іншого боку, — міжнародними політичними нормами щодо прав людини, які концентруються на правах людини в міжнародних відносинах та способах, якими держави та інші суб'єкти міжнародних відносин визначають і забезпечують права людини.

Як суб'єкт міжнародних відносин у цілому і міжнародної системи захисту прав людини — зокрема Україна повинна керуватися засадами, що ґрунтуються на дотриманні норм і принципів міжнародного права, закріплених у Статуті ООН, Міжнародному біллі прав людини, Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Гельсінському Заключному акті, Паризькій хартії для нової Європи та інших документах ООН, ОБСЄ та Ради Європи. У Декларації про державний суверенітет України в розділі X «Міжнародні відносини» зафіксовано, що Україна визнала пріоритет таких цінностей, як права людини, демократія і верховенство права, мир і безпека у світі, економічна свобода і відповідальність держав, єдність і цілісність світу [5].

Як член міжнародної системи захисту прав людини Україна зобов'язана дотримуватись міжнародних стандартів щодо прав людини та забезпечувати колективні права, серед яких права національних меншин, корінних народів та інші права, через імплементацію міжнародних норм з прав людини у внутрішній правопорядок, реалізацію цих норм та контроль за їхнім дотриманням, а у випадку порушення прав людини — через забезпечення справедливого відшкодування.

Звичайно, з врахуванням спадщини, яка дісталась нам від тоталітарної держави, через труднощі перехідного періоду — як об'єктивні, так і суб'єктивні, процес реального входження України до міжнародної системи прав людини йде повільно.

Україна *de jure* увійшла до сучасної універсальної системи захисту прав людини ще у 1945 р., коли було підписано Статут ООН. До європейської системи в рамках НБСЄ (тепер ОБСЄ) Україна вступила у 1992, а в рамках Ради Європи — у 1995 р.

Кінцева мета входження України в міжнародну систему захисту прав людини — це побудова демократичної правової держави не на словах, а в реальному житті. Однак оскільки УРСР увійшла до міжнародної системи захисту прав людини ще в 1945 р., проведемо класифікацію основних подій у сфері міжнародних прав людини для України саме з 1945 р. Серед основних періодів виділимо такі:

1945—1948 рр. — позірне захоплення правами людини в УРСР, як у цілому в СРСР та інших державах світу, після прийняття Загальної декларації прав людини 1948 р., Конвенції про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього 1948 р. Все це відбувалось на фоні грубих порушень прав людини в СРСР, які замовчувались : голодомору 1946—1947 рр., репресій, депортації та переселення сотень тисяч людей до Сибіру тощо.

1949—1973 рр. — занепокоєння правами людини в світі, зумовлене антикомунізмом і холодною війною. Взаємні обвинувачення в порушенні прав людини СРСР та США були, як зазначає Дж. Донеллі, значною мірою тактичними маневрами у більш широкій політичній та ідеологічній боротьбі [6; 19, 119]. Переважна більшість держав, у тому числі й СРСР, відкрито демонструє небажання дозволити втручання міжнародному захисту прав людини у

внутрішньодержавний правопорядок. Разом з тим йде накопичення масиву норм, розгалуження монолітної галузі міжнародного права, що зветься «Права людини» [7].

1975— 1976 рр. — права людини входять у двосторонню зовнішню політику окремих держав. Новий ентузіазм щодо прав людини з прийняттям Гельсінського Заключного акта 1975 р. і нові сподівання па можливість захистити права людини. Створення Української Гельсінської групи для сприяння імплементації Гельсінських угод та інформування урядів держав—учасниць НБСЄ та світу про порушення в Україні ЗДПЛ і Гельсінського акта. Відразу ж після створення в 1976 р. Української Гельсінської групи почались переслідування її членів.

1976— 1984 рр. — період грубих порушень громадянських і політичних прав та свобод в СРСР, зокрема в УРСР; велика кількість політичних в'язнів і стурбованість міжнародної спільноти станом з правами людини в СРСР. З 37 членів Української Гельсінської групи на 1980 р. 34 були ув'язнені в тюрмах, концентраційних таборах, психіатричних лікарнях, вислані чи видворені з країни . Зростає активність міжнародних правозахисних неурядових організацій, які захищають жертв грубих порушень прав людини, оприлюднюють інформацію про такі порушення і лобіюють захист жертв порушень (політичних в'язнів) у міжнародних правозахисних організаціях та органах ООН.

1985—1989 рр. — епоха перебудови, яка позначилася «розкриттям залізного занавісу», оприлюдненням деякої інформації про злочини минулого, відносною свободою слова, обмеженою рам-ками однопартійної системи та іншими чинниками тоталітарної імперії. Вперше МГорбачовим було поставлено під сумнів один із «стовпів» марксизму-ленінізму про підпорядкування загально-людських цінностей інтересам класової боротьби [8].

1990—1994 рр. — проголошення в Декларації про державний суверенітет України 1990 р, Акті проголошення незалежності України 1991 р, в Декларації прав національностей України 1991 р. розуміння необхідності побудови правової держави, всебічного забезпечення прав і свобод людини, поваги до прав усіх народів, переваги загальнолюдських цінностей над класовими, пріоритету загальноновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права. Було задекларовано прагнення утвердити в Україні священні принципи свободи , гуманізму, соціальної справедливості , рівноправності всіх етнічних груп народу України[9]. В цей період українська дипломатія та політика займалася пошуком «істинного шляху України в сучасному світі» в період зародження нового світового порядку, що намітився у світовій геополітиці. В прийнятих Верховною Радою України «Основних напрямках зовнішньої політики України» серед головних цілей зазначається захист прав та інтересів громадян України, її юридичних осіб за кордоном, створення умов для підтримання контактів із зарубіжними українцями і вихідцями з України, надання їм допомоги згідно з міжнародним правом.

1995—1999 рр. — вступ до Ради Європи і виконання деяких із зобов'язань, прийнятих при вступі. Зокрема, була прийнята нова Конституція України 1996 р, Закон «Про Конституційний Суд України» 1996 р., низка законів про вибори, закон «Про державну виконавчу службу». Були ратифіковані Конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 р. з протоколами до неї, Рамкова конвенція про захист національних меншин, Європейська конвенція про запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність , поводженню чи покаранню, Європейська конвенція про видачу правопорушників, Конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах, Конвенція про передачу засуджених осіб , Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів,

одержаних злочинним шляхом, тощо. Україна підписала Європейську соціальну хартію, а в травні 1999 р. навіть її переглянутий варіант, який було ратифіковано в 2006 р.

1999 р. — сьогоднішня — прийняття Зasad державної політики України в галузі прав людини 1999 р., участь у миротворчих операціях ООН відповідно до Закону «Про участь України в миротворчих операціях ООН», участь у миротворчих операціях в Іраку, тобто намагання здобути позитивний імідж України на міжнародній арені при звинуваченнях на адресу державних органів у втручанні в реалізацію свободи слова, преси, виборів тощо. Ситуація з правами людини, зокрема, громадянськими і політичними правами, значно поліпшилась після 2004 р.

Отже, попри те, що Україна *de jure* входить як до універсальної, так і до європейської системи захисту прав людини, права людини ще не стали вирішальним чинником у внутрішній та зовнішній політиці України. І хоч у Засадах державної політики України в галузі прав людини 1999 р. задекларовано, що Україна прагне, щоб права і свободи людини, їх гарантії визначили зміст і спрямованість діяльності держави, нині ще не прийнято конкретних рішень для реалізації цього. Забезпечення прав і основних свобод людини повинно стати головним обов'язком держав.

Список використаних джерел

1. Международное сотрудничество государств в области прав человека (проблемы защиты прав человека в условиях борьбы за мир и безопасность) / В.Н. Денисов, АМОВсюк, ПФМартыненко и др. — К.: Наук, думка, 1987. —264 с.
2. Рабінович ПМ Основи загальної теорії права та держави: Посібник. — К., 1994. — С. 9.
3. Мовчан А. П. Права человека и международные отношения. М.: Наука, 1982. - 145с.
4. Петранов Б. Правовое государства и международное сотрудничество в области прав человека //Международное право в современном мире. - М.: Межд. отн.,1991. - С.112
5. Космина Я. Розділ 18. Україна в системі міжнародних відносин // Політологія / За наук. ред. А. Колодій. — К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003.—С. 557.
6. Донеллі Дж: Права людини у міжнародній політиці. — Львів: Кальварія, 2004. — 280 с.
7. Денисов В., Євінтов В. Міжнародна система захисту прав людини—новий етап розвитку // Права людини в Україні: Щорічник 1994. — К. : Укр. Правн. Фундація, 1996. — С. 16.
8. MullersonR. International law, rights and politics. Developments in Eastern Europe and the CIS. — London andNew York: Routledge, 1994. — Р. 161.
9. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / Упоряд. Ю. К. Качуренко. — 2-е вид. — К. : Юрінформ, 1992.—С. 7-15.